

SZÉKESFEJÉRVÁR.

TÁRSADALMI HETILAP.

A fejérmegyei gazdasági-egylet, iskolatanács és a fejérmegyei tanítók egyletének közlönye.

Megjelen minden vasárnap.

A lap ára

házhöz hordással vagy postán küldve:
Egy évre . . . . . 4 frt.
Fél évre . . . . . 2 frt.
Negyed évre . . . . . 1 frt.

Hirdetmény

a bélyegdíjon felül, minden három hasábos petítor:
Megrendelőinktől 6 — nem megrendelőinktől 8 kr-ért igrtattatik be.

1871. augusztus 20-án.

8. szám.

II. félévi folyam.

A lap szellemi részét illető közlemények „Székesfejérvár“ szerkesztőségéhez, — belváros, szt. István-utca 176. — küldendők.

A lap ára, hirdetmények és a hirdetményekérti díjak a „kiadó-hivatal“ Klökner Péter könyvkereskedésében vétetnek fel.

Nyilttérbeni közlemények után három hasábos petítorért 10 kr. fizetendő.

Kéziratok nem küldetnek vissza.

A szerves élet haladása, s a fajok kihalása.

Irta Rónay Jácint.

(Folytatás.)

VI. A földtan vívmányai.

Midőn az ő élet osztályozása így áll előttünk, pedig ha nem is egyes részleteiben, de fővonalában így áll, nem csak ott, hol erős a képzlet és merész az elmélet, hanem ott is, hol a törekvés komolyabb s az irány gyakorlatibb, mint Angliában, Amerikában, akkor igen hajlandók vagyunk hinni: hogy a szerves élet bölcsőjét ismerjük, hogy azon nagy korszakok, melyek életét kivonatilag ecseteltem, mindenütt ugyanazon időben tüntek fel földünk színén, s hogy képesek vagyunk e korszakok határait tüztesen kimutatni? Hajlandók vagyunk hinni, hogy a magasabban álló fajokat, alantálló, kezdeményes, ugynevezett tökéletlen fajok előzték meg, s hogy ez utóbiakból fejlet a szerves élet fokoként oda, hol jelenleg szemléljük? E kérdésekre, mennyire értekezésem korlátai engedendik, röviden felelek.

Hogy a földtan félszázados vívmányai rendkívüliek, ezt bebizonyítani nem kell, valamint azt sem, hogy általa a növény és állattan, különösen pedig az összehasonlító boncztan oly lendületet nyert, miszerint vannak, kik e jó szolgálatot tüzték ki a földtan egyedüli céljával, mintha csak Brindley-vel, a nagy angol mérnökkel tartanának, ki azt állítja: „A folyamatok azért teremtettek, hogy a kanálisokat vízzel táplálják.“ — De a nagy vívmányok mellett be kell vallanunk, hogy az ifjú erővel küzdő Geológiának, s a véle rokon Palaeontológiának vagy őslénytanak, még mindig sok nehézség gördül utába; be kell vallanunk, hogy még távol vagyunk attól, mihez kezdetben oly közel gondoltuk magunkat állni: az őselet egyetemes történelmének megírásától, hogy annyi főnyes tehetőség közreműködése mellett, még most is be kell érniünk egyes országok, egyes területek történelmének megírásával, s csak az utókor feladata leend a hégzagokat egykoron kiegészíteni, s az emberi ismereteket az ősvilág rendszeres történelmével gazdagítani.

VII. A szerves élet első feltűnése.

Mi már most a kitűzött kérdéseket, s minden előtt a szerves élet első feltűnését illeti, erre azt jegyzem meg, hogy a földtani kutatások első szakában, az élet bölcsője a sziluri képletekbe helyeztetett; de később, a cambri képletben felfedeztetett a száron csüngő, növényhez hasonló oldhamia, s ez lön az állatok legrégebb ismert őse; míg ujjában egy még szerényebb kagyló idomu állat-parányának helyt nem adott, mely Amerikában a Szt.-Lőrincz folyam partjain találtatott, s eozon canadense (a kanadai állat élet hajnala) név alatt ismeretes. Meddig fog e lény az ő állatnak megmaradni? arra a jövő kutatások felelendnek; de alig ha tévedünk, midőn azt mondjuk, hogy azon közetek kimutatása, melyekben az élet először feltűnt, mindenkorra rejtély maradand; mert a legrégebb, most már megjegyezsedett szirtokban is létezhettek tengeri növények, állatok, melyek nyom nélkül elpusztultak.

VIII. A földtani korszakok, ugyanazon időbe helyezendők-e?

Mi a földtani korszakokat illeti kétségtelen, hogy földünk egymásra terülő rétegeiben, koronként eltérő növény- és állat csoportozatok éltek, s hogy az egymásután feltűnő csoportozatok azon rendje, melyet a tudomány hosszú tapasztalat és számos tény után, egyes nagy területekben következetesen fellelt, általában ugyanazon korszak, rétegeinek tulajdonítható: azaz, hogy vannak régebb és újabb képletek, s hogy van

ős, és későbbi élet; de ha így, akkor szükségkép felmerül azon kérdés: vajon ugyanazon korszakok, földünkön mindenütt ugyanazon időbe helyezendők-e? Válaszom ez: a földtanban csak korszakokról szólhatunk, de ugyanazon időről, vagy tán évekről nem. Arra, hogy az egynevi rétegeket, ugyanazon időbelieknek mondjuk, nem nyújt biztos alapot sem a képletek anyagtartalma, sem a kihalt fajok megkövült maradványai. Azért, mivel az angol és németországi liasképlet fő jelvényeiben ugyanaz; mivel a britaniai és délamerikai kréta, tartalmilag oly meglepőleg hasonlít egymáshoz; vagy mivel az európai és amerikai sziluri rétegek, negyven százalékban ugyanazon kagylókat nyújtják, ki merné állítani, hogy ugyanazon nagy geológiai korszakba helyezhetők, melynek időtartamát tudományos szempontból, még csak gyanítani sem vagyunk képesek — annál kevésbé évekkel számítani — mert az életnek, akkor is, ha miként némelyek akarják, nem egy központból indult volna ki, elszármaznia, vándorolnia kellett, mi hosszú időszak nélkül nem is képzelhető, s így azon szirteteket, melyek rendszereinkben egy vonalban állnak, valószínűleg roppant időköz választja el egymástól. Lehet, hogy midőn Európában a szerves élet már a devoni halak világába jutott, Amerikában még mindig a sziluri ő élet díszlett, legalább az ellenkezőt, néhez volna bebizonyítani.

IX. A korszakok határai.

Hasonló nehézségek állják utunkat, midőn a korszakok határait keressük; ugy vagyunk itt, mint az emberi történelem korszakainál, hol az események összefolytak, hol az okok és okozatok egyik korszakból a másikba szövődnek a nélkül, hogy az elkülönítő határt képesek volnánk tüztesen kimutatni. A szerves élet szakadatlan láncolatban vonul keresztül földünk rétegein, s ha észlelünk és minden nagyobb korszak alkonyán jelentékeny változtatokat, tapasztaljuk azt is, hogy az életkörök legnevezetesebb lényei, egyik korszakból a másikba nyomulnak, tehát nem vagyunk képesek a korszakok határait egész biztossággal kitűzni, hanem egyelőre beérjük azzal, hogy a szerves életet kisebb, nagyobb körökbe helyezük a nélkül, hogy a föld rétegeiben a szoroson elkülönülő határvonalat kijelelnők; s e végre e kérdésnél azt sem szabad felednünk, hogy még egész országok terülnek el lábunk alatt ismeretlenül, hogy földünk három negyedét tenger borítja, melynek titkait csak újabb időben sikerült helyenkint leleplezni.

X. A szerves élet haladása.

A korszakok után, szólok az élet haladásáról. Eddigi tapasztalataink, számos adattal igazolják: hogy a legrégebb szirtokban, vagy nincs semmi nyoma az életnek, vagy ha igen, csak puhányokkal és izállatokkal találkozunk; s hogy a gerinczesek körében, előbb a halakat, azután a hullőket, végre az emlősöket látjuk feltűnni. Lehet, hogy újabb adatok a szerves lények e következetes sorozatát, mi egyes esetekben már meg is történt, zavarandják; de ugy, a mint fővonalában a földrétegek története előttünk áll, első pillanatra valószínűnek látszik, hogy a fajok egymást, a magasabbak, az alantabbakat feltételezzék; de minél tovább haladunk földtani kutatásainkban, annál inkább meggyőződünk, hogy a fokokénti fejedezés törvénye, nincs megírva sem az élő, sem a kihalt természetben. — Tökéletlen fajok nem léteztek, ez feltűnhetik egyedekben, de fajok jellemző ismerve nem lehet: minden faj megfelelt élet-céljának, különben nem is létezhetett volna; s ha szólunk alantálló fajokról, csak az élet célját és szűkebb körét, s tán a szervezet egyszerűségét érthetjük de nem a virágtalan növényeket alantabb helyezük a virágzóknál; a gerinczelen állatokat, a gerinczeseknél; a kopolyusakat, a tüdővel lélezkzőknél; általában a vízi lényeket, a szárazföldieknél; de nem állítjuk, hogy e fajoknak még tovább kellett fejljenök, s hogy csak így foglalták el a helyöket az élet rendszerében.

Ha léteztek valaha kezdeményes, ugynevezett magzat — (embrijo) lények, ezeket főleg, és mindenelőtt az alantálló fajoknál kellene fellelni; de itt is minden lépten nyomon ellenkező tényekkel találkozunk.

A protozoák e szabadszemmel láthatlan lények, a legelső sziluri képlettől, napjainkig képviselvek, s Ehrenberg legújabb észleleteiből kiderül, hogy az ő alakok feltűnőleg hasonlítanak a jelenkoriakhoz; míg szervezettel, az idők hosszú folyamata alatt sem leljük semmi nyomát a fokozatos fejedezésnek vagy bármi lényeges, haladásra mutató változásnak. — A klárisok, a puhányok, s az izállatok körében sem — (28. l.) leltünk eddigelő oly fajt, mely mint kiegészítő szem állna a láncolatban. A devoni ganaid-halaknál tűnnek ugyan fel oly sajátosságok, melyek egyes részletekben kezdeményességre vagy kifejtletlenségre mutatkoznak: ilyen a gerincz, mely több halfajnál, még az ő cszákánál sem esontosodott meg annyira, mint a jelenkoriaknál. Hanem kevésbé szilárd, ugyszólva porczogós volt; ilyen az ő halgerincz, hol az izek kettős homorodással álltak egymással szemközt, míg jelenleg a halgerincz-izek egymásba mélyednek; de ez eltérések csak egyes testrészekre szorítkoznak, nem az egész szervezetre, hol kezdeményességet nem tudunk felmutatni. — A másodrendű képletek hullői, a parákkal uszó, s a denevér-féle szárnyakkal repülő gyikok, nem voltak kifejtletlenebbek a jelenkori gyikfajoknál; a szumatrai tapirok, hogy az emlősök közül is adjak példát, nem állnak magasabban, mint ő rokonai, a palaeotheriumok; sőt Owen tanúsága szerint, az eokban lelt palaeotheriumokat, a fogak rendes elhelyezése, s a tagok arányossága, fejleményileg az utódok fölé helyezi.

A földi élet rendszerében, legújabbban nevezetes felfedezősek történtek; de azért még messze állunk azon kérdés megfajtásától: ha léteztek-e ugynevezett magzat, — vagy kezdeményes fajok, melyekből, mint növénynek a csirából, ki kellett fejljen, a későbbi magasabban álló fajoknak? — Van igen, van mit a természetben nyomozhatunk, mit adatokkal igazolhatunk, s ez az: hogy minden lény, életutáni törekvéseiben eredetileg, ösztönszerűleg alkalmazza magát a koronként vagy helyenkint változó életviszonyokhoz, s hogy e törekvés jelentékeny, néha lényeges változásokat, sőt új fajokat is idéz elő; de ezen ösztönszerű alkalmazás, ha megmenti is az életviszonyokkal küzdő lények életét, ha meghosszabbítja is a fajok lételet, szükségkép szervezettel nem emeli magasabbra az új fajokat, lehet, hogy egykoron megközelítendjük e kérdés megfajtását, de ismereteink jelen színvonalán, csak hamar eljutunk azon határhoz, hol a természet e titkai előtt a tudománynak meg kell hajolni.

(Folytatása következik.)

Megyei.

„Fejérmegye leírása“ból.

A gazdasági-egyesület működését figyelemmel kíséző közönség előtt nem lesz ismeretlen, hogy a statisztikai bizottság Fejérmegye leírásával foglalkozik, — hogy a mű első része a megállapított program szerint már rég elkészült, — a községi adatok is beérkeztek, — az illető ministerium 300 frt. segélyt adott a kinyomatandó mű költségeire — és már nincs más hátra, mint a mű technikai része t. i. az adatokat összeállítani, és a művet sajtó alá bocsájtani.

Addig is, míg a közönségnek alkalma lehet e könyvbe pillantani, nem lesz tán fölösleges a statisztikai adatokból időnként egyet-mást közrebocsájtani; — már csak azon megengedhető számításból is — hogy a megjelenendő könyv iránt előre is érdekeltséget támaszunk.

És hogy legelőször is a megyei székváros közönségének kedvezünk, mely annyi szorgalommal, és

